

Els inuit. Caçadors del Gran Nord¹

Francesc Bailón Trueba
nanukf@ya.com
Fundació Arqueològica Clos
Museu Egipci de Barcelona

Resum

Els inuit, també coneguts com a “esquimals” i que significa “éssers humans”, són un dels pobles indígenes que encara conserven moltes de les seves antigues tradicions. Vivint en perfecta simbiosi amb la naturalesa han sabut aprofitar els escassos recursos que l'Àrtic els ofereix i s'han convertit en l'actualitat en la societat caçadora més avançada del món. Conèixer el passat dels inuit ens permetrà entendre millor el present i futur d'aquest poble, un dels més afectats per l'escalfament global i la contaminació mediambiental que amenacen el nostre planeta.

Paraules clau: aculturació, Àrtic, duel cantat, escalfament global, inuit, xamanisme.

Resumen: *Los inuit. Cazadores del Gran Norte*

Los inuit, también conocidos como “esquimales” y que significa “seres humanos”, son uno de los pueblos indígenas que aún conservan muchas de sus antiguas tradiciones. Viviendo en perfecta simbiosis con la naturaleza han sabido aprovechar los escasos recursos que el Ártico les ofrece y se han convertido en la actualidad en la sociedad cazadora más avanzada del mundo. Conocer el pasado de los inuit nos permitirá entender mejor el presente y futuro de este pueblo, uno de los más afectados por el calentamiento global y la contaminación medioambiental que amenazan nuestro planeta.

Palabras clave: aculturación, Ártico, calentamiento global, chamanismo, duelo cantado, inuit.

1. Francesc Bailón va impartir la seva conferència a la Societat Catalana de Geografia el 13 de desembre de 2016.

Abstract: *The Inuit. Hunters of The Great North*

The Inuit, also known as “Eskimos” and meaning “human beings”, are one of the indigenous peoples who still retain many of their ancient traditions. They living in perfect symbiosis with nature have been able to take advantage of the scarce resources that the Arctic offers them and they have become the most advanced hunter society in the world. Analyzing the past of the Inuit will allow us to better understand the present and future of this people, one of the most affected by global warming and environmental pollution that threatens our planet.

Key words: acculturation, Arctic, global warming, Inuit, shamanism, sung duel.

* * *

Introducció

Els inuit són un dels pobles que es coneix més pel seu nom que per la seva realitat cultural. Alguns grups tribals que conformen aquesta ètnia viuen en un medi que res té a veure amb l'idea estereotipada d'una existència en una terra estèril, gelada i dura. De fet, aquesta imatge idealitzada dels inuit portant una vida extremadament difícil, vivint en els iglús de neu i caçant focs per menjar-se-les crues, en realitat només representa el 5% d'aquesta població nativa que al segle XIX habitava a l'Àrtic. La resta vivia en una àmplia gamma de mitjans i recursos diferents des de Sibèria fins a Groenlàndia. És més, les majors concentracions de població inuit estan per sota del cercle polar àrtic. Aquesta visió romàntica i idealitzada, igual que el terme 'esquimal', ha ajudat a crear un concepte d'aquest poble que poc té a veure amb la seva realitat cultural.

Aquest article pretén analitzar aquells trets més característics dels inuit, per tal de discernir la seva pròpia idiosincràsia i d'establir els punts diferencials que denoten la riquesa cultural moltes vegades allunyada dels tòpics atribuïts erròniament a aquesta ètnia. Igualment es mostrarà l'evolució d'aquest poble i la velocitat amb la qual ha anat assumint els canvis en el si de la seva cultura, ja que només així es podrà comprendre com un poble caçador i pescador ha passat a ser el mirall en el qual es volen reflectir altres grups indígenes de la Terra.

Així doncs, la intenció d'aquest text és donar a conèixer la realitat cultural del poble inuit, partint del treball de camp dut a terme per l'autor en els darrers 20 anys i fent una revisió de la situació actual que viu aquesta ètnia, a cavall entre dos mons: el tradicional i el modern.

Etimologia i sinonímia dels conceptes esquimal-inuit

Actualment l'origen de la paraula 'esquimal' segueix encara sense aclarir-se, tot i que hi ha diverses hipòtesis que recolzant-se en documents on apareix aquest terme ajudarien a esbrinar la seva gènesi. Per exemple, en un text anglès

del 1584, trobem per primera vegada aquest terme sota la forma d'*esquimawes* per referir-se als habitants de la costa del Labrador que viuen en Graunde Bay. La primera vegada que apareix en francès és sota la forma d'*excomminquois*, trobada en els informes realitzats per Pierre Biard el 1611 i 1616 en Acadia (Nova Escòcia). El 1625, l'historiador basc Lope de Isasti esmenta la paraula *esquimaos* usada pels baleners biscaïns que pescaven a l'estret de Belle Isle a mitjan del segle XIX. No obstant això, totes aquestes dades, que únicament són testimonis, no aclareixen l'autèntica procedència.

La creença més estesa i acceptada no només en els llibres de text sinó també en molts diccionaris actuals, és que el terme 'esquimal' procedeix dels algonquins, que recorrien a les paraules *ashkime-w* i *e-skipot*, que respectivament signifiquen "que s'alimenten de carn crua" o "els que mengen carn crua", per designar als indígenes de la península del Labrador. Igualment hi ha d'altres possibilitats a tenir en compte. Una d'elles afirmaria que el seu origen procedeix del terme *ayassime-w* dels nadius nord-americans montagnais que la utilitzaven per referir-se als habitants del Labrador (esquimals i micmac) i que significa "constructors de raquetes de neu". Aquesta probable hipòtesi afirmaria que el nom va ser registrat pels baleners bascos, que el van recollir dels indis montagnais, amb els quals comerciaven. Més tard, va ser transmès a francesos i britànics, i després es va estendre a la resta de països (Damas, 1984).

El 1977 es va celebrar la primera assemblea de la Inuit Circumpolar Conference o Council (ICC). Durant aquesta reunió, es va decidir que s'havia d'utilitzar la paraula *inuit* per designar qualsevol grup esquimal, amb independència del nom que es donés a si mateix localment o en el seu lloc d'origen.

La paraula 'inuit' (plural d'*inuk*) significa "persones, éssers humans o veritables gents", i apart de l'ús genèric d'aquest terme, es poden distingir una sèrie de noms amb què aquests habitants de les diferents regions àrtiques es denominen a si mateixos. 'Inuit' en el seu àmbit regional fa referència als nadius de l'Àrtic oriental canadenc. A la regió del mar de Bering (costa sud-oest d'Alaska i Txukotka, Rússia) prefereixen anomenar-se yupiit; en els vessants septentrionals d'Alaska, inupiat o inupiat; al delta del riu Mackenzie, inuivluit; a la costa sud d'Alaska, sugpiat o alutiit, i a Groenlàndia, kalaallit. A més d'aquestes denominacions, hi ha d'altres que fan referència als grups locals que viuen en cadascuna d'aquestes regions àrtiques, com veurem més endavant.

L'Àrtic: els límits geogràfics de la terra dels inuit

L'Àrtic és una extensa àrea de 14.056.000 km² situada al voltant del pol Nord geogràfic. Aquesta gran regió inclou l'oceà Glacial Àrtic, moltes illes i part de la terra ferma d'Amèrica del Nord, Àsia i Europa. El nom 'Àrtic' ve de la paraula grega *αρκτος*, que significa 'ós' i és una referència a les constel·lacions Óssa Major i Óssa Menor. Aquestes terres polars es caracteritzen per tenir di-

ferents paisatges físics: zones de glaceres, grans extensions de tundra i àrees de taigà. A més l'Àrtic és molt més que el territori situat just per sobre del cercle polar àrtic (paral·lel 66° 33' 44" de latitud nord).² Segons els científics, també es poden considerar regions àrtiques aquelles àrees que tenen una temperatura mitjana anual de 0 °C o menys i amb una isoterma de 10 °C al mes de juliol. Les zones on ja no creixen arbres, és a dir on trobem el permafrost (capa de terra que sempre roman glaçada), i que estan per sobre del límit del nord de la franja on encara podem trobar boscos es consideren també territori àrtic.

L'hivern a l'Àrtic és llarg i fred; l'estiu és curt i fresc. Les temperatures anuals solen oscil·lar depenent de les zones, des dels -55 °C a l'hivern fins als 10 °C a l'estiu. Les precipitacions, que solen ser en forma de neu, no superen habitualment els 250 mm anuals.

Prop de 160.000 inuit habiten actualment en un vast territori que s'estén al llarg de gairebé 8.200 quilòmetres de longitud, des de Kalaallit Nunaat (Groenlàndia), les regions àrtiques d'Alaska i el Canadà fins a la península de Txukotka (Rússia). En aquestes àrees podem trobar més de 400 espècies de plantes en flor, una gran varietat d'invertebrats i insectes i abundants animals marins i terrestres, molts d'ells, components essencials de la dieta tradicional inuit com el caribú, el bou mesquer, la morsa, diversos tipus de balenes i foques, l'halibut, el bacallà, el salmó, la truita àrtica i algunes aus com el gavotí atlàntic (*Alle alle*) i la perdiu blanca. Se sap que els inuit en la seva dieta tradicional utilitzen 129 espècies de peixos i animals i 42 espècies de plantes com a aliment (Kuhnlein *et al.*, 2004).

Prehistòria àrtica i l'origen dels inuit

Va ser en aquestes extenses terres polars del Gran Nord on van arribar ja fa milers d'anys els primers habitants. Segons les dades que disposem en l'actualitat, podem afirmar que els inuit són un poble relativament recent (1000 dC) i són el resultat d'una sèrie de fases i variants culturals que es remunten milers d'anys enrere, i que en certa manera, van donar lloc a l'aparició dels inuit actuals.

Es creu que fa uns 4.500 anys van ser les cultures dels micròlits les primeres a establir-se en l'Àrtic americà. Segons els arqueòlegs, hi va haver dos períodes d'escalfament climàtic (anomenats "òptims climàtics") que van permetre a l'home emigrar a través de l'arxipèlag canadenc i arribar fins a llocs remots de l'Àrtic. La primera fase migratòria es va produir entre el 2500-1500 aC i la segona entre el 900-1100 dC.

Els primers pobles paleoesquimals pertanyien a les cultures de tradició microlítica Àrtica (2500-900 aC) i eren originaris de la regió del mar de Bering i de la Sibèria oriental. Van arribar a les costes americanes per mar en embarca-

2. El cercle polar àrtic marca el límit d'una zona en què el sol no es posa com a mínim un dia a l'estiu (sol de mitjanit) i no surt durant almenys un dia a l'hivern.

cions de pell. Es coneixen diverses variacions d'aquesta mateixa cultura entre les quals destaquen:

- *Cultura Pre-Dorset* (1800-800 aC). Es creu que es va establir en dues zones principals. En les proximitats de Foxe Basin al Canadà (entre la península de Melville i l'illa de Baffin) i a la costa sud-oest i est de Groenlàndia, on va donar lloc a l'anomenada cultura Sarqaq o Saqqaq (2250-950 aC).
- *Cultura Dorset* (800 aC-1400 dC). Es va desenvolupar bàsicament a l'Àrtic central canadenc (Foxe Basin, península de Melville, estret d'Hudson i l'illa de Baffin). Posteriorment es van expandir a la península del Labrador, Terranova, i la costa oest de Groenlàndia, fins arribar al nord-oest d'aquesta illa. Són a més els creadors del famós iglú de neu.

Mentre les cultures de tradició microlítica àrtica (CTMA) es desenvolupaven en les seves variants culturals al Canadà i Groenlàndia coincidint amb la primera fase migratòria, a Alaska evolucionarien fins a convertir-se en la que avui coneixem com a cultura inuit històrica. No obstant això, aquesta evolució de les CTMA a Alaska, igual com en altres parts de l'Àrtic, es va desenvolupar en diferents etapes culturals. La cultura Norton (500 aC-800 dC), es considerada com els avantpassats directes més antics dels inuit actuals i estava localitzada al llarg de la costa d'Alaska fins a la desembocadura del riu Mackenzie, al Canadà. L'antiga cultura de la mar de Bering (1-700 dC), que es va desenvolupar a l'illa de Saint Lawrence i a la península de Txuktxi, és la primera on s'observen les tècniques que han permès la subsistència dels inuit a l'Àrtic. Les seves dues variants culturals, Punuk (600-1200 dC) i Birnirk (300-900 dC), van donar pas a un nou grup que els seus orígens es trobaven en aquestes dues fases, especialment de la primera, i que va emigrar cap a l'est, creuant el mar de Beaufort en grans embarcacions de pell per establir-se a l'Àrtic canadenc, on donaria lloc a l'anomenada cultura de Thule (1000-1800 dC). Els thule que també es va expandir a d'altres indrets de l'Àrtic nord-americà són considerats els antecessors moderns dels inuit històrics.

Es creu que els contactes inicials amb els europeus van tenir lloc durant la fase de transició de la cultura Thule als inuit històrics, i el que van trobar els primers exploradors des d'Alaska fins a Groenlàndia va ser sorprenent: a l'Àrtic nord-americà existia un poble que presentava trets físics comuns i una tradició oral i una llengua, en certa manera, similars. En canvi, la seva cultura material i la seva base econòmica de subsistència eren completament diferents segons els àmbits geogràfics on estaven ubicats. Les causes les trobem en el refredament climàtic que es va produir després del segle XIII, que desembocaria amb la coneguda com a Petita Edat de Gel (1650-1850 dC) i que va provocar que la gent thule modifiqués la seva manera de viure adaptant-se a la pròpia idiosincràsia que ofería el propi medi. I així és com els thule van evolucionar culturalment cap als inuit històrics.

Mapa ètnic dels diferents grups inuit

A l'època en què l'home blanc va començar a freqüentar l'Àrtic, a partir del segle XVI a la recerca del Pas del Nord-oest,³ existien un total de 21 grups inuit repartits al llarg de les regions àrtiques de Rússia (Txukotka), Alaska, Canadà i Groenlàndia (fig. 1).

Les diferències existents entre aquestes tribus o bandes venien determinades sobretot per la seva ubicació geogràfica, les condicions climàtiques i els recursos naturals als quals tenien accés a les zones on estaven assentats. Es creu que la població inuit durant els primers contactes amb els exploradors occidentals podia estar al voltant de 42.680 a 53.185 persones.⁴

Dels 21 grups inuit que hi havia inicialment ara n'hi queden 19. Els sadlermiut van ser exterminats l'hivern de 1902-1903 com a resultat del contacte amb els membres de la tripulació d'un balener britànic, que va ancorar a l'illa de Southampton. Alguns sadlermiut van contreure una malaltia que patia un dels mariners del vaixell; probablement, el tifus o la disenteria. Van morir tots en només un hivern. L'altre grup desaparegut són els inuit del delta del Mackenzie. Com a conseqüència directa de les malalties epidèmiques (sobretot xarampió i influença) transmeses per l'home blanc, la població nativa va disminuir de forma alarmant i el 1920 ja no hi quedava cap membre d'aquest grup ètnic.

Cultura tradicional inuit

Organització social

El centre bàsic de la comunitat inuit tradicional el constituïa el matrimoni. Per norma general, els homes es casaven quan eren capaços de procurar-se, per mitjà de la caça i la pesca, l'aliment necessari per mantenir a una o més esposes; les dones ho feien en arribar a l'adolescència (a partir de la primera menstruació). L'únic requisit per l'elecció matrimonial era que els contraents no guardessin un parentiu consanguini massa proper i no tinguessin el mateix nom.⁵ Existia la poligàmia i fins i tot la poliàndria en segons quines àrees, encara que la monogàmia era el costum més estès. No existia en el matrimoni la lleialtat

3. Uns anys després del viatge realitzat per Marco Polo (1254-1324) al continent asiàtic (1271-1295), es van començar a planificar una sèrie d'expedicions que tenien com a objectiu principal la recerca per mar d'un Pas Nord-est / Nord-oest per arribar fins a aquelles terres exòtiques i riques conegudes com Catai i les Índies. Les exploracions àrtiques posteriors van respondre a aquesta necessitat europea per trobar rutes marítimes per arribar a Orient.

4. Algunes fonts inclús afirmen que la població inuit podia ser d'unes 74.000 persones durant els segles XVI-XVIII. De totes maneres, totes aquestes xifres són difícils de verificar ja que alguns grups inuit no van ser censats fins els segles XIX o XX, i tampoc sabem si les dades aportades per exploradors, antropòlegs, missioners, etc., incloïen a la totalitat de la població inuit durant l'època dels primers contactes.

5. Els inuit per norma general no distingien entre noms masculins i femenins. Practicaven el ritual epònim, consistent a donar als nadons el nom de l'última persona morta en el poble. D'aquesta manera, dues persones que es diguessin de la mateixa manera tenien un parentiu massa proper i per tant, no es podien casar.

Figura 1. Mapa ètnic dels diferents grups inuit de l'Àrtic. Adaptació del mapa "Key to Tribal Territories", del llibre de David Damas (Editor), *Handbook of North American Indians. Arctic*, vol. 5, p. IX. Confeccionat per Alicia Pou.

Alaska

Yupit de l'illa Saint Lawrence
Inúpiat de l'estret de Bering
Inúpiat de Kotzebue Sound
Inúpiat de la costa nord d'Alaska
Inúpiat de l'interior nord d'Alaska
Cup'it de l'illa Nunivak
Yupit de la costa sud-oest d'Alaska
Alutiit, inuit del Pacífic

Groenlàndia

Inuit de l'est de Groenlàndia
Inuit de l'oest de Groenlàndia
Inughuit del nord-oest de Groenlàndia

Rússia (regió de Txukotka)

Yupit siberians o Yupigyt

Canadà

Inuit del delta del Mackenzie
Inuit del Coeur
Inuit Netsilik
Inuit del Caribú
Sadlermiut o Sallirmiut
Inuit Iglulik
Inuit Ungava (o nou inuit del Quebec)
Inuit de la Terra de Baffin
Inuit del Labrador

conjugal en el sentit sexual. Aquesta fidelitat no constituïa cap virtut especial, de la mateixa manera era molt comú l'intercanvi d'esposes per un cert temps entre els membres d'una mateixa comunitat, considerant aquest intercanvi, un eficaç mètode de reforçar l'amistat mútua entre els diferents individus d'un mateix col·lectiu.

La família patriarcal i estesa, incloent la família nuclear, els parents propers, i les relacions amb altres unions matrimonials, era la unitat social més significativa. La residència acostumava a ser patrilocal. Els mètodes exogàmics per establir noves relacions de parentiu estaven basats en l'adopció de nens, o mitjançant matrimonis amb membres d'altres famílies o clans. La comunitat es considerava la pròpia família i es creia que cada membre devia procurar el benestar dels altres, per això sempre es compartien els aliments.

Entre els inuit no existia un cap (excepte en alguns grups del sud i sud-oest d'Alaska). El líder era el millor caçador i el més capaç dels individus de la comunitat, "el que pensa", "aquell a qui tots escolten", "el que més en sap", i no era un atribut hereditari. Aquest 'capitost' tenia l'experiència suficient per aconsellar i guiar el grup, tot i que el seu consell fos buscat només ocasionalment. Lideratge, riquesa i posició social, eren aspectes que estaven fortament units i requeien sobre les persones que posseïen una major habilitat per a la caça.

Divisió de gènere

Tant l'home com la dona formaven un equip perfecte, on cadascú sabia el treball que havia de desenvolupar. Si la família exigia un alt grau de cooperació, el matrimoni constituïa una necessitat vital per a la supervivència física, i es basava en una estricta divisió de les tasques diàries. El treball de les dones consistia bàsicament en cuinar, adobar les pells dels animals i en fabricar les vestimentes. Igualment, també realitzava un seguit d'activitats no menys importants com educar els nens, trossejar els animals caçats i sobretot eren les responsables del manteniment del llum d'esteatita anomenat *qulliq* i alimentat amb oli de greix animal i una metxa de molsa. Aquest llum, imprescindible per a la supervivència dels inuit a l'Àrtic servia per cuinar, il·luminar, assecar les pells i donar escalfor a la llar. Així mateix, les dones també s'encarregaven de muntar i desmuntar els *tipi* i *tupiq* (tendes d'estiu), i algunes vegades, si calia, ajudaven al marit a caçar, a conduir els trineus de gossos o a construir les cases hivernals.

Els homes es dedicaven bàsicament a la caça i la pesca, és a dir, a aportar els aliments necessaris per a la subsistència de la família. També construïen al costat de les dones, els mitjans de transport com eren bàsicament els caiacs, els *umiaat*⁶ (grans embarcacions de pell) i per descomptat els iglús de neu⁷ i les cases

6. Conegut també com el vaixell de les dones, era una embarcació oberta que podia arribar als 20 metres d'eslora.

7. Tan sols un 13% aproximadament dels inuit que habitaven a l'Àrtic, abans del primer contacte amb l'home blanc, van utilitzar l'iglú de neu (*igluigiap* o *igluwigak*) com a casa permanent i habitual, i prop del 20% només el van

de pedra i torba. A més, eren els encarregats de preparar i conduir els trineus i d'alimentar els gossos. Igualment fabricaven les eines per a la caça i la pesca (arpons, arcs i fletxes, *fisgues*, etc.), ajudats d'una eina anomenada trepant d'arc.

Economia de subsistència tradicional

Els inuit vivien plenament adaptats a la natura. La seva vida seguia una cadència molt irregular, vivien en una absoluta precarietat i el seu cicle vital alternava períodes d'abundància i de penúria extrema. A causa de l'ampli territori que ocupen, els diferents grups inuit van desenvolupar estratègies adaptatives diferents i a més els cicles estacionals no són similars en tots els casos. Atenent a un model generalitzat però no únic, pel que fa als cicles estacionals de les activitats de subsistència, podríem afirmar que tant en el passat i encara en alguns grups en el present, la primavera és l'estació més important de l'any perquè com afirma un proverbi inuit, "si dorms a la primavera dormiràs també a la teva tomba, perquè si no pesques a la primavera, et moriràs de fam a l'hivern". Durant aquesta època, l'activitat se centra sobretot en la captura de foques, sobre el mar gelat o a través dels forats de respiració que aquestes fan en la banquisa i en les *polynyas* i alta mar, on també poden caçar morses i en algunes ocasions diferents tipus de balenes. Tant a la primavera com a l'estiu solen pescar salmons, truites àrtiques o capelins, així com caçar algunes aus. Arribats els mesos estivals, van a la captura dels mamífers marins mentre les dones, a terra, recullen nabius i altres plantes silvestres, ous d'aus, així com mol·luscs i algues marines a la costa. La tardor és la millor època per caçar els caribús, encara que de vegades solen fer-ho a la primavera i estiu, segons l'escassetat d'aliments i el grau de dependència sobre aquest animal.⁸ Durant gran part de l'any, consumeixen el que cacen i pesquen però també, acumulen un excedent per quan arribi el terrible hivern àrtic, on la majoria dels grups redueixen al mínim les seves activitats, puguin sobreviure en certa forma dels aliments emmagatzemats.

Així doncs, la dieta tradicional dels inuit està composta bàsicament per carn i peix i consumeixen aquests aliments crus, congelats o poc cuinats. Igualment, també els agrada la carn passada i de vegades, deixen que es descompongui com succeeix en el cas del *kiviasq*, un menjar deliciós per a aquest poble, que consisteix en gavotins atlàntics (*Alle alle*) embolicats en pell i greix de foca que es deixen podrir durant mesos. És sabut que els processos de putrefacció fan augmentar el valor nutritiu d'alguns aliments ja que el bacteri que els provoca, genera vitamines com la B1 (Contreras i Gracia, 2005). Així doncs, els inuit tractaven de mantenir un nivell òptim de vitamines i minerals essencials per

construir com a residència temporal. Això vol dir que un 67% dels inuit desconeixia aquest tipus d'habitatge o bé no van arribar mai a construir-lo.

8. La majoria dels grups inuit han confiat sempre en els mamífers marins per l'aliment, la il·luminació, l'escalfor i les eines. Els caribús i els peixos eren els següents en importància. Fins fa molt poc, el que caçaven havia de proporcionar-los tot el necessari per viure: menjar, roba, transport i combustible.

a la nutrició humana.⁹ Malgrat això, els grups inuit més septentrionals només podien consumir aliments vegetals procedents de l'estómac dels caribús morts i d'alguns tipus de nabius comestibles, mentre els que vivien a latituds més meridionals, tenien un major accés als aliments vegetals i a una important varietat de nabius silvestres. A més, seleccionaven certes substàncies per al seu consum mentre que rebutjaven d'altres per considerar-les immenjables o tòxiques,¹⁰ seguint un procés de selecció dels aliments, segons la disponibilitat i l'aprenentatge individual i col·lectiu en què intervenien factors psicològics, socioeconòmics i ecològics. Però el perill de la fam ha estat sempre una constant amenaça per als inuit: "Temem a la misèria i a la fam a la freda cabana d'hivern ... No és la mort la que ens causa terror, sinó el patiment", Aua, xaman Iglulik (Rasmussen, 1930, p. 253).

Més enllà de la manca d'aliments i d'aquesta cultura de la fam, trobem dues estratègies adaptatives per mitigar aquest problema i que van caracteritzar en el passat a alguns grups inuit sobretot del Canadà i Groenlàndia: l'infanticidi¹¹ i el *geronticidi*,¹² tots dos practicats en èpoques de fam i penúria. El més important era la supervivència del grup i per aquest motiu, les persones que practicaven l'infanticidi o que bé abandonaven a la gent gran i als malalts, no eren estigmatitzades ni criticades, ja que els seus actes eren acceptats socialment. Aquestes pràctiques podien suposar un major control demogràfic sobre la població però també reflectien una adaptació ecològica. Però malgrat això, no sempre van aconseguir evitar la fam, i sens dubte, van estar condicionats per les exigències d'un medi, on tan fàcil sembla la mort com difícil la vida.

Xamanisme i animisme: la religió tradicional inuit

Les condicions materials de vida, la rigorosa naturalesa polar, l'enorme esforç en la lluita per la supervivència, i les freqüents fams, van determinar el rumb de la religió dels inuit. El seu culte propiciatori i les seves creences, lligades a l'activitat econòmica, constituïen per a ells un assumpte d'importància vital. Insegurs pel futur, de l'èxit de la caça, sotmesos a la perpètua amenaça de la fam, sentint la seva impotència davant la natura, dipositaven grans esperances en les seves creences i rituals. Per a això, van desenvolupar tot un seguit de normes de convivència i estratègies de supervivència, sent una d'elles el manteniment de l'equilibri, l'harmonia i el respecte cap al món espiritual i el món natural. Si això no ho haguessin dut a terme, probablement no haurien pogut sobreviure sota unes condicions tan extremes.

9. El *mattak*, *mattaag* o *muktuk* (pell i greix adherit de la balena), és un dels aliments de la cuina inuit que es menja cru i constitueix una font rica en retinol, vitamina C, vitamina E i Omega 3 àcids grassos. El fetge cru de la foca és ric en vitamines A i D.

10. Per exemple, els inuit no solen consumir el fetge d'ós polar, ric en vitamina A, per considerar-ho tòxic. De fet, la seva ingesta en grans quantitats pot causar la hipervitaminosi A i ser mortal.

11. Aquest infanticidi acostumava a ser femení, tot i que normalment també "eliminaven" els nens orfes (quan no hi havia possibilitat d'adopció), malalts i en els casos de viduïtat o mort de la mare.

12. El *geronticidi* suposava l'abandonament dels ancians o bé aquests acabaven suïcidant-se.

Malgrat alguns trets comuns, existien nombroses diferències entre els diferents grups inuit i la seva religió tradicional és un clar exponent d'aquesta diversitat cultural. Per exemple, el concepte de l'ànima tenia diferents accepcions segons les tribus, encara que en línies generals es podria afirmar que en les seves creences animistes tots els objectes, els fenòmens de la natura, els animals, les persones, i els llocs tenien el seu *anua* o *inua* (senyor, persona o esperit). L'*lanerneq* era la part de l'ànima que anava a la vida terrenal, mentre el *tarneq* (ombra o també ànima) era la reencarnació física de l'ànima (només per als éssers humans i els animals). Per aquest motiu, el món animal va ser objecte de veneració que va trobar la seva màxima expressió en els nombrosos rituals i festivitats de caça de les quals depenien per a l'èxit de les seves activitats.

Els esperits, d'una manera genèrica, podien dividir-se en benèvols, malignes i interns. Sedna, la dona de la mar, és probablement l'esperit més conegut entre els inuit mentre Sila (esperit de la meteorologia, la raó i el pensament) era el més temut. Per a aquest poble, tots aquests esperits no eren éssers d'una naturalesa superior als que necessàriament haurien de adorar o retre culte, sinó representacions de forces naturals a les quals s'havia de respectar i mirar amb cautela.

Igualment va ser característic de la religió dels inuit el desenvolupament del xamanisme que va absorbir tots els altres elements i formes de creences religioses. El xaman (*angakoq*) era el conseller espiritual i l'únic que tenia la capacitat de demanar ajuda als *inua*, a través d'un llenguatge especial. L'*angakoq* a més s'encarregava del culte propiciatori, que per a aquest poble caçador tenia molta importància. Amb les seves cançons, fórmules i rituals controlava el temps i el món animal. Les accions espirituals del xaman anaven encaminades a l'assegurament de les necessitats bàsiques per a la supervivència i la protecció dels mals esperits. Després dels seus viatges espirituals al món sobrenatural, tornava a vegades amb cançons, rituals, tabús (existien per assegurar la prosperitat econòmica, de la salut i la caça, amb la disponibilitat d'animals) o cerimònies noves per mostrar-les a la resta de la comunitat. La finalitat era mantenir l'equilibri entre els dos mons, el natural i l'espiritual. Quan la gent cometia alguna imprudència que podia ofendre o crispar els esperits, es trencava aquesta harmonia.

El xaman també solia ser el medecinaire que tractava els problemes físics i psicològics dels membres de la comunitat, ja que amb les seves habilitats especials podia esbrinar la causa de la malaltia, els problemes de salut o la poca fortuna en la caça. Tenia uns esperits protectors coneguts com *tarnaq* que l'ajudaven a lluitar contra els poders i les forces que causaven la malaltia (relacionada amb el robatori de l'ànima) i la mort de les persones. Els *tupilaat*,¹³ els amulets (permetien beneficiar-se dels poders espirituals als que no fossin xamans), les màscares, la vestimenta i les cançons acompanyades pel tambor, van ser també elements molt importants en el pensament religiós tradicional inuit.

13. Eren unes petites figures que representaven criatures mítiques o espirituals i que servien per protegir dels mals esperits, per causar el mal a una persona i per tenir poders màgics.

Finalment cal destacar que en la tradició oral d'aquest poble trobem nombroses històries que tenen un caràcter epistemològic i que parlen de la creació i dels diferents herois mitològics que estaven presents en l'espiritualitat inuit. A més l'art sempre ha estat, per aquest poble, una forma d'expressió religiosa i social.

Present i futur dels inuit

Procés d'aculturació i pèrdua d'identitat cultural

Des de l'arribada dels primers exploradors a l'Àrtic, la història dels inuit s'ha desenvolupat entre la lluita pel manteniment dels costums ancestrals i la introducció d'elements procedents del món occidental. La vida d'aquest poble s'ha vist abocada a sobreviure no només a les inclemències del propi medi sinó també a l'arribada de l'home blanc al seu territori, provocant amb això, una dependència total d'una economia nascuda en un mercat mercantilista i capitalista, aliè a les bases de subsistència que, fins aquell moment, havien permès sobreviure als inuit en aquelles latituds tan septentrionals.

Tres serien els elements introduïts per Occident¹⁴ que més van influir en el desenvolupament cultural d'aquest poble: la introducció de l'alcohol, els inuit no el metabolitzen; les armes de foc, que en alguns casos va suposar l'extinció d'alguns animals en determinades zones;¹⁵ i la religió cristiana que va provocar la prohibició d'alguns rituals¹⁶ i la desaparició progressiva de la figura del xaman.

Amb el temps, no només es va produir una disminució de la població a causa de les malalties portades per l'home blanc,¹⁷ sinó que també es va desenvolupar un procés d'aculturació entre els indígenes que es va aguditzar i es va estendre en línies generals durant els anys 50, quan els governs dels Estats Units, Canadà i Dinamarca (en el cas groenlandès) van decidir agrupar-los en ciutats amb l'objectiu de millorar la sanitat i l'educació de la població nativa. No obstant això, no van tenir en compte els efectes col·laterals derivats d'aquesta política proteccionista i post colonial que, juntament amb l'entrada en la dinàmica capitalista, va provocar un increment dels casos de depressió entre la població inuit, una important pèrdua de la seva identitat cultural i un substancial augment del consum d'alcohol. Aquests aspectes negatius van acabar per ensorrar

14. L'adopció d'alguns elements externs que van provocar l'occidentalització de la població inuit a l'Àrtic, es va produir en circumstàncies, moments i situacions diferents, sempre condicionades per les polítiques dutes a terme pels diferents governs.

15. Per exemple, el 1740 la introducció de les armes de foc a Groenlàndia, gràcies als baleners holandesos, va conduir a la desaparició gradual de l'arc i la fletxa a la costa oest i a la conseqüent extinció, a la fi del segle XVIII, dels caribús en alguns llocs del sud del país.

16. La Festa del Missatger (Qusngim Kevga) va ser prohibida, entre els Cup'it de l'illa de Nunivak (Alaska), durant 65 anys per part dels missioners cristians.

17. Es calcula que la població inuit va disminuir progressivament durant el segle XIX, i en 1900, es creu que va arribar al seu punt més baix amb 35.000 persones (la meitat que un segle abans). La població es va recuperar lentament durant el segle XX, arribant a 52.000 persones el 1950, i aconseguint el nivell del pre-contacte amb els europeus en 1970 (Ubelaker, 1992, p. 169-176).

els fonaments d'una cultura mil·lenària mentre la cultura dominant s'enfortia i s'afeblia a la sotmesa. Les conseqüències i els resultats han estat diferents segons les regions i les zones on es troben les comunitats inuit.

Entre els costums ancestrals i els avenços tecnològics

“Els esquimals van haver d'aprendre en una sola generació el que a altres races els ha costat segles aprendre” (Freuchen, 1956, p. 16). En molt poc temps els inuit van haver de passar de l'Edat de Pedra a l'Èra Espacial. D'una forma ràpida, eficaç, però traumàtica, aquest poble va anar introduint-se en el món modern i perdent algunes de les seves essències tradicionals. En línies generals aquests canvis es van produir al mateix temps en els territoris inuit.

L'infanticidi i el *geronticidi* van desaparèixer progressivament durant la primera meitat del segle xx. L'analfabetisme va ser eradicat i molts inuit van començar també a aprendre l'idioma de l'home blanc (segons la llengua oficial, en cada cas, dels països als quals pertanyien). Les llanxes van arribar a l'Àrtic abans de la Segona Guerra Mundial, i després d'aquest període bèl·lic es van construir els habitatges prefabricats (fig. 2 i 3) i escalfats amb petroli; això passava a ser un reflex inequívoc de sedentarisme (vers el seminomadisme tradicional).¹⁸ Es va instaurar la comunicació aèria (anys 50 i 60); es van introduir les motos de neu, que van passar a substituir els trineus de gossos en algunes regions (finals dels anys 60); es va establir la xarxa telefònica (començaments dels anys 70), i es va instal·lar la televisió a les cases inuit (finals dels anys 70). Tots aquests canvis van ser acompanyats per una gradual pèrdua dels valors tradicionals i també d'alguns costums ancestrals.

Col·lecció privada Francesc Bailón

Fig. 2. Poble de Kuummiit, costa est de Kalaallit Nunaat.

Fig. 3. Menjador d'una família groenlandesa d'Uummanaq.

¹⁸ Els habitatges inuit van deixar de ser llocs identificadors, relacionals i històrics i es van convertir en espais freds i absents de personalitat: la vida en comunitat va donar pas a l'individualisme urbà. Tanmateix, en les últimes dècades, els inuit han intentat reconstruir un espai d'acord amb les seves noves necessitats, però també identificatiu amb certa recuperació dels seus valors més tradicionals: sens dubte, les cases prefabricades inuit representen el passat, present i futur d'aquest poble (Bailón, 2013).

Fig. 4. Caçador inughuit de Qaanaaq (nord-oest de Kalaallit Nunaat). Col·lecció privada Francesc Bailón (2004)

Fig. 5. Caçadors ammassalimiut de la costa est de Kalaallit Nunaat. Col·lecció privada Francesc Bailón (2013)

A partir dels anys 70, i en línies generals, els inuit van començar a buscar de nou el seu lloc al món; tot i que en certa manera se sentissin aliens a ell. La creació dels nous territoris nadius, els èxits en matèria de drets indígenes i un intent de recuperar i revitalitzar una tradició, en molts casos perduda, han marcat alguns dels fets històrics més importants d'aquest poble en les últimes dècades. Actualment, moltes comunitats inuit estan intentant buscar una harmonia entre el món modern i el món tradicional, esperant que aquest sigui el motor del seu desenvolupament cultural, tant en el present com en el futur (fig. 4 i 5).

Les noves formacions governamentals inuit

Els anys 70 van ser fonamentals pels canvis que es produïrien a nivell econòmic, polític i social en els territoris inuit en les següents dècades. A partir de 1975 i després del Consell Mundial dels Pobles Indígenes que es va celebrar a Port Alberni (Columbia Britànica), es va desenvolupar un nou moviment reivindicatiu que volia assentar les bases per a l'establiment d'una nació inuit. Es tractava d'un sentiment generalitzat per l'autodeterminació i la revaloració de la cultura inuit, fins al punt que en l'actualitat, probablement l'exemple d'aquesta ètnia constitueixi el mirall on es miren la resta de grups indígenes del món. El que han aconseguit fins avui, és tan sols el reflex d'un poble acostumat a lluitar per la seva vida i a sobreviure davant de situacions on altres haguessin sucumbit.

En els últims 40 anys, els inuit han aconseguit certes millores socials i econòmiques i una major autonomia política. El 1977 es va celebrar a Barrow (Alaska) la primera assemblea de la Inuit Circumpolar Conference o Council (ICC), una organització no governamental que reunia els representants inuit d'Alaska, Canadà i Groenlàndia (la delegació soviètica s'uniria uns anys més tard). L'1 de maig de 1979, Groenlàndia va aconseguir convertir-se en un govern autònom passant-se a dir oficialment "Kalaallit Nunaat" ("la terra dels groenlandesos"). Des del 21 de juny de 2009 és un autogovern que ha obert la via de la seva independència respecte al Govern de Dinamarca.

L'1 d'abril de 1999 es va fundar la província autònoma de Nunavut ("la nostra terra") al Canadà. L'1 de desembre de 2005, es va establir la regió autònoma de Nunatsiavut ("la nostra bella terra") que després va passar a ser un autogovern. Actualment, el territori de Nunavik ("una terra per viure") està negociant la seva autonomia amb el govern de la província del Quebec i el govern federal canadenc. No obstant això, els inuit d'Alaska i Sibèria, encara que estan pactant amb els seus respectius governs una millora en les seves condicions de vida, el seu futur de moment, no és molt encoratjador; els casos dels inuit del Canadà i Groenlàndia poden servir com a precedents. Gràcies a la unitat existent entre els inuit, als esforços de la ICC i als constants èxits que semblen estar aconseguint els diferents grups inuit en els seus respectius països on viuen, potser en un futur, no molt llunyà, aconseguixin la plena independència respecte a aquells governs que un dia van decidir privar-los de la llibertat i del dret que té tot ésser humà per triar el seu propi destí (Bailon, 2015).

El desgel humà. Els inuit i l'escalfament global del planeta

Segons les investigacions de l'Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC), l'Àrtic és la regió del planeta que més s'ha escalfat en l'últim segle ja que en els darrers 20 anys ha augmentat 3 graus la temperatura de l'aire. Les temperatures aquí augmenten dues vegades més ràpid que a la resta del món i l'escalfament global del planeta posa en perill la manera de vida tradicional dels pobles indígenes de l'Àrtic, que sumen 400.000 persones repartides en vuit països i dividides en més de quaranta grups ètnics diferents. Els inuit són els primers testimonis del canvi climàtic, i en aquest sentit s'ha de tenir en compte que els recursos marins de què bàsicament depenen no són constants, de manera que la més mínima oscil·lació tèrmica pot constituir una autèntica catàstrofe en l'equilibri ecològic.

L'activista inuit canadenc Sheila Watt-Cloutier va exposar a la Comissió Interamericana de Drets Humans (març 2007) alguns dels principals efectes del canvi climàtic a les regions on habiten els inuit:

- *Seguretat humana.* Les estacions són cada vegada més llargues sense gel marí, cosa que impedeix els viatges en trineu de gossos durant bona part de l'any. La inestabilitat de la banquisa, unida a unes condicions imprevisibles del mar gelat, i un menor gruix i despeniment del gel, dificulta els desplaçaments i, evidentment, les partides de caça. Per aquest motiu, cada vegada són més freqüents els accidents greus, i de vegades mortals, en banquises inestables.
- *Pèrdua de la biodiversitat.* El gel marí és una part essencial de l'hàbitat dels óssos polars, foques, morses i balenes, i la desaparició d'aquest posa en perill d'extinció aquestes espècies autòctones. D'altra banda constitueixen els aliments bàsics que conformen la dieta tradicional dels inuit.
- *Seguretat alimentària.* La disminució d'algunes espècies, com ara les truites àrtiques i altres peixos d'aigua dolça, està afectant negativament la dieta tradicional inuit.
- *Dany estructural.* El desglaç del permafrost ha deixat exposades les zones litorals on viuen la majoria dels inuit, i que són víctimes de fortes tempestes i de la seva erosió. Igualment, s'han danyat i destruït innumerable edificis, carreteres, oleoductes i altres infraestructures bàsiques, i han determinat la reubicació forçosa de les comunitats inuit.
- *Desastres naturals i pluges torrencials.* S'han registrat en els últims anys fenòmens meteorològics a l'Àrtic que han estat extremadament durs i inesperats. Igualment el desgel de les glaceres està provocant que hi hagi torrents en lloc de rierols.
- *Pèrdua cultural.* L'increment de les temperatures està afectant algunes pràctiques tradicionals inuit com guardar el menjar en petits amagatalls, ja que la calor descompon els aliments i atrau els insectes. A més, ja no es pot assecar el peix al sol perquè cada vegada fa més calor (Watt-Cloutier, 2007).

En els darrers anys s'han afegit dos nous elements que poden ser devastadors pel desenvolupament cultural dels inuit: l'augment del turisme de creuer, motivat per períodes més llargs sense gel marí que permetria la navegació a gran escala d'aquests vaixells; i l'augment de les prospeccions d'hidrocarburs com a conseqüència d'un clima més benigne durant els mesos d'estiu i degut també a que segons el servei geològic dels Estats Units (USGS) es creu que l'Àrtic conté el 30% de les reserves mundials no descobertes de gas i el 13% de petroli no descobert al món.

Tots aquests efectes fan que parlem de desglaç humà, ja que el món dels inuit s'està desfent com el gel que necessiten. I si desapareix un element vital per a la subsistència d'aquest poble, a continuació vindrà tota la resta (Bailón, 2016).

La contaminació mediambiental

Al marge del desenvolupament i l'explotació dels hidrocarburs a l'Àrtic, un altre dels elements contaminants mediambientals en aquestes regions polars, el constitueixen aquells productes químics tòxics¹⁹ produïts i utilitzats en àrees més meridionals, que viatgen per l'aire, i que afecten en primer lloc als animals, i conseqüentment, a les persones. De fet, els nivells de productes químics tòxics i pesticides en la sang més elevats que es coneixen es donen entre la població inuit de Groenlàndia i Sibèria, que són igualment els que a major distància es troben dels llocs on es fabriquen o més s'usen els productes químics. A més, els seus nivells de mercuri en la sang es troben dins del marge que associem amb la intoxicació aguda per mercuri, mentre que els nivells de PCBs tòxics (policlorur de bifenil) presents en la llet materna de les dones inuit es donen en uns marges prou elevats com per qualificar la llet materna de residu perillós. Algunes de les conseqüències afecten el cervell i la desaparició de la funció immunitària, i per tant, es tradueixen en elevades taxes d'infeccions en les vies respiratòries i auditives.

Al territori de Nunavut (Canadà) s'han descobert grans quantitats de dioxines constatades en la cadena alimentària dels inuit:

“Quan donem el pit als nostres nadons, els fem beure un còctel químic tòxic que presagia desordres neurològics, càncers, malaltia renal i disfunció reproductiva. El fet que les mares inuit –lluny de les zones en què es fabriquen i s'utilitzen els COP– hagin de pensar dues vegades abans d'al·letar els seus infants sens dubte és una crida per despertar el món” (Watt-Cloutier, 2002).

Tot això es deu al fet que els ingredients bàsics de la dieta dels inuit continuen sent les balenes, les foques i les aus marines que s'alimenten de peix, mol·luscs i gambes, i al fet que els productes químics van incrementant la seva concen-

19. Aquestes dioxines són substàncies químiques contaminants generalment alliberades a l'atmosfera pels processos industrials i per la incineració i es traslladen per l'aire recorrent llargues distàncies, instal·lant-se en les regions més fredes. Aquestes dioxines s'acumulen en el greix dels animals i poden provocar càncer i immunodeficiències en els éssers humans.

tració a mesura que avancen un pas en aquesta cadena alimentària. Per aquest motiu, molts inuit es veuen obligats a abandonar la seva dieta tradicional per canviar-la per l'alimentació occidental, i això sens dubte està afectant a la seva cultura ancestral.

Conclusions

Els inuit són abans de res un poble lluitador i resistent. La seva economia de subsistència tradicional basada en la caça i la pesca no ha fet més que reforçar els seus llaços amb la natura amb la qual conviuen en una perfecta simbiosi. Per aquest motiu, probablement els inuit seguiran existint encara que segurament la seva cultura tradicional es perdrà, ja que tant les seves tradicions com els seus costums ancestrals estan supeditats i condicionats pel medi i si aquest canvia, ho faran també les seves estratègies de supervivència i les seves normes de convivència. Com afirma en Jose Amaujaq Kusugak (2007), expresident de la Inuit Tapiriit Kanatami:

“Els inuit hauran de trobar noves formes de viure de la terra. I qualsevol que sigui aquesta manera, no serà el que els inuit haguessin desitjat, no serà ideal i no serà una continuació ininterrompuda de les formes tradicionals [...], les nostres tradicions mil·lenàries estan sent alterades a causa de l'escalfament de l'Àrtic, i ens enfrontem a la possibilitat d'haver de reinventar completament el que significa ser inuit. Aquesta és una possibilitat que temem.”

Si els inuit es veuen obligats a buscar altres mitjans de subsistència, qui sap si acabin convertint-se en agricultors o ramaders (com ja està succeint en el sud-oest de Groenlàndia), no quedarà res que els lligui amb el passat excepte el record. Però mai s'han sentit víctimes tot i la degradació física i cultural a la qual s'han vist sotmesos, però l'escalfament global i la contaminació mediambiental són dos problemes a què els seus avantpassats més pròxims no van haver d'enfrontar-se i per tant, no tenen ni referències ni tampoc experiència. En aquest sentit, el canvi en la seva economia de subsistència i l'adaptació a una situació completament nova per a ells, els portarà irremeiablement a la desaparició de la seva cultura tradicional. En línies generals els inuit aconseguiran sobreviure però ho hauran de fer adaptant-se a un estil de vida que malauradament no desitgen. No obstant això, no hem d'oblidar que la seva supervivència condicionarà també la nostra.

A més, els inuit hauran de fer front també a la desocupació laboral motivada, en certa mesura, pels subsidis governamentals, principal obstacle per a l'obtenció de la independència. Així mateix, hauran de buscar solucions alternatives després de renunciar, en alguns casos, a l'economia de subsistència tradicional, i hauran de desafiar la important pèrdua d'identitat cultural que ha desembocat en nombrosos casos d'alcoholisme, suïcidis i crisi d'ansietat entre la població inuit. I, evidentment, hauran d'enfrontar-se al problema de l'elit governant, ja

que majoritàriament són quadres polítics representats per professors, catequistes o pastors, i on gairebé no hi ha pescadors o caçadors, poc preparats per a les tasques administratives i governamentals. Això està motivant que la classe dirigent, en estar allunyada de les activitats primàries, perdi la perspectiva de grup.

Així doncs, el camí no serà gens fàcil però tampoc ho és sobreviure en l'Àrtic.

Annex. El poder de la paraula. El duel cantat entre els inuit

Un de les costums tradicionals més desconeguts del poble inuit són els duels cantats amb els quals resolien els seus conflictes interns. El motiu pel qual feien això l'hem de buscar en els mateixos processos creatius de les seves cançons i poemes, i en la pròpia organització política.

Per al crític literari Cecil Maurice Bowra, quan la vida d'un poble depèn de la caça, com és el cas dels inuit, s'imposa en l'home un condicionament i, per tant, les accions humanes solen presentar-se com una mena de cacera que ocasiona una sèrie d'emocions i reaccions naturals. Per aquest motiu, el cant i la poesia serien les sortides als sentiments i emocions provocats per l'èxit o el fracàs de les activitats d'un poble que viu en les condicions més extremes del planeta. I en aquest sentit posseïen cants que feien referència no només a la mala sort sinó també a la seva pròpia incompetència. Segons Bowra, difícilment el cant primitiu expressarà judicis morals explícits i mai constituirà pautes de comportament. Però pot passar que alguns poemes inuit impliquin el respecte a un sistema de valors que, en moltes ocasions, té a veure amb el sentit del deure i l'honor. I el més curiós de tot és que els inuit no tan sols són poetes sinó que també poden ser capaços d'explicar la creació de les seves pròpies poesies. Com per exemple el cas d'Orpingalik, un famós caçador inuit i creador de cançons, que un dia va confessar a Knud Rasmussen²⁰ que els cants, sovint, són pensaments expressats amb l'alè quan hi ha forces espirituals que pertorben l'ésser humà i el llenguatge corrent no té prou recursos. L'inuk es commou de la mateixa manera com un iceberg navega irregularment pel corrent. Un flux de forces condueix els seus pensaments quan sent por, alegria o tristesa. És possible que aquests pensaments hi brollin per sobre com un riu i que el seu alè arribi exhaust i el seu cor sigui sacsejat. Quan el temps és plàcid es mantindrà desfet. Arribat aquest moment, els inuit se sentiran encara més petits i aleshores apareixerà el temor d'usar les paraules. No obstant això, apareixeran per si mateixes. Quan això succeeix, es genera ràpidament un nou cant (Bowra, 1984, p. 37).

Per Orpingalik, home dotat d'una rica imaginació i d'una ànima sensible, els cants eren els companys de la seva soledat: "Canto el mateix que respiro", deia. Així mateix, Rasmussen afirma que "les cançons semblen indispensables per a aquesta gent i canten a totes hores. Les dones no es limiten a taral·lejar les composicions del seu marit, també elles són poetesses" (Rasmussen, 1930, II, p. 299).

Per aquest motiu existien diferents tipus de cançons entre els inuit: l'*inniit*, que era un cant que anava representat per la dansa del tambor; l'*anersaat*, que era una balada

20. Knud Johan Victor Rasmussen, conegut també com Kununnguaq o Kunupaluk (1879-1933), explorador polar i etnòleg autodidacte, mig groenlandès i mig danès. Fundador de l'esquimologia i un dels més importants personatges en l'estudi de la cultura inuit.

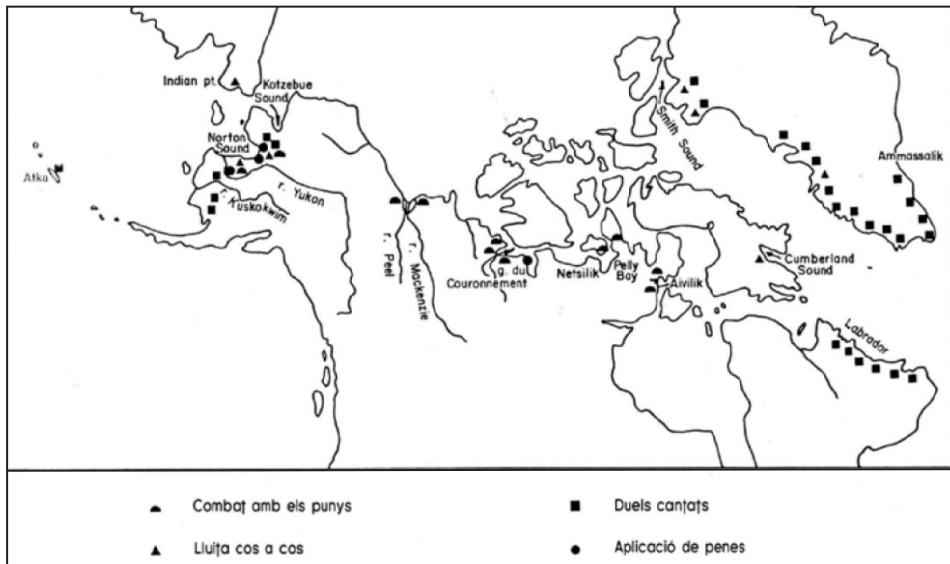

Figura 6. Mapa: “Anthropo-Geographie Juridique des Duels Judiciaires Chez les Inuit”. H. König (1925), (Rouland, 1979, p. 79).

poètica o poema líric, que podia anar acompanyat del tambor i que expressava un estat ànim; l'*uaajeerngut*, que era un cant amb tambor acompanyat d'un joc mímic i on normalment l'actor ho feia disfressat de dona; el *tippalersiit*, que no s'acompanyava del tambor i que les cançons servien per divertir-se (podia també participar el públic), i per introduir igualment un duel cantat. Altres cants per entretenir eren els denominats *ileqqorsuut* (cant antic acompanyat de mímica) i *oralittuaq* (història curta explicada i cantada amb ritme). Així mateix, hi havia un altre tipus de cançons com el *seqqat* (cants màgics per resoldre problemes, evitar accidents i per acabar el període del tabú infringit), l'*araat* (cançó de bressol) i l'*appittivarteq*, que era una cançó-poema que s'utilitzava per expressar l'opinió sobre una altra persona, per solucionar un conflicte de la vida quotidiana o per confessar en públic una falta comesa. I finalment, estava el *tordlut* que eren cançons poetitzades improvisades que s'utilitzaven mitjançant un duel cantat i com a mètode jurídic per solucionar els conflictes interns de la pròpia comunitat.

Pel que fa referència a l'organització política dels inuit, antigament aquest poble constituïa una societat sense estat, on generalment no hi havia cap sistema de lideratge, tret d'algunes excepcions com és el cas d'alguns grups d'Alaska. Tanmateix, que no existís cap tipus d'organització política no volia dir que no es regissin per unes lleis bàsiques no escrites. La llei més important era que, excepte per un motiu justificat, ningú estava exempt de lluitar per la supervivència del grup, i per fer-ho els inuit havien de sacrificar els interessos propis en benefici dels comunitaris. Per això, l'objectiu principal de les lleis inuit era mantenir l'harmonia i la unitat del grup, tot regulant els comportaments dels individus amb l'única finalitat d'assegurar la supervivència de la comunitat. Per aquest mateix motiu, quan existia un conflicte intern era més important restablir de nou la pau i l'ordre que no pas administrar-hi justícia.

Segons el jurista alemany Herbert König, els inuit comptaven bàsicament amb tres formes jurídiques per solucionar els seus conflictes, malgrat que ocasionalment en alguns llocs d'Alaska i del Canadà s'aplicaven penes per alguns delictes comesos.²¹ D'una banda, hi havia els combats amb els punys que es feien en algunes zones d'Alaska i de l'Àrtic central canadenc. També hi havia la lluita cos a cos que podíem trobar en certs punts de la costa oest del centre i del nord de Groenlàndia, a l'illa de Baffin (Canadà), a Alaska i Sibèria. I finalment hi havia el *tordlut*, *iviutit*, *ivinneq* o *piseq* (segons els dialectes dels diferents grups inuit), el duel cantat que es produïa al Labrador (Canadà), Alaska i Groenlàndia (fig. 6). En aquest darrer cas, cal afegir a les dades de König, també l'Àrtic central canadenc.

El *tordlut* es tractava d'una activitat social en la qual, mitjançant un concurs de cant, se solucionaven els conflictes existents entre membres de la comunitat. Aquest procediment no implicava cap resolució jurídica, sinó l'exteriorització d'una queixa formal davant del propi grup i el final de les tensions existents entre els dos adversaris. Per a això era necessari que hi hagués un guanyador i un perdedor.

Podia donar-se el cas que el primer fos realment el culpable del delicte, però si d'aleshores ençà aconseguia comportar-se de manera correcta l'integraven novament en la comunitat. Aquest concurs de cants començava quan una persona en desafïava una altra per una infracció que presumptament havia comès. Un dels adversaris improvisava una cançó on es burlava del seu oponent, fent mofa dels seus defectes i comportaments, utilitzant també insults i, en general, tots els estratagemes lingüístics possibles amb la finalitat de ridiculitzar-lo i provocar, d'aquesta manera, les rialles més fortes entre els espectadors, que eren els membres del mateix grup. Mentre un improvisava cants satírics l'altre havia d'estar callat, esperant pacientment el seu torn:

“Hom s'ha de mostrar sense pietat; de fet, es considera viril per exposar la debilitat dels altres amb la major nitidesa i gravetat possibles; però darrere de tot càstig ha d'haver un toc d'humor, perquè el simple abús en si mateix és estèril, i no es pot dur a terme qualsevol tipus de reconciliació. És legítim “ser desagradable”, però cal ser divertit al mateix temps, per tal de fer riure al públic; i el que per tant pot silenciar al seu oponent enmig del riure de la comunitat, és el vencedor, i ha posat fi a la sensació desagradable” (Knud Rasmussen, a Lowenstein, 1973, p. 124).

Aquests duels cantats es solien fer amb el ritme d'un tambor i, en moltes ocasions, anaven acompanyats de gestos provocatius, fins i tot colpejant amb el cap la cara de l'adversari. Guanyava el concurs el que mantenia la calma i no s'immuntava per les burles i els insults del seu adversari. Però si cap dels dos no perdia els estreps, era la mateixa comunitat la que havia d'escollir un guanyador. En aquests casos solia vèncer el que tingués la llengua més afilada i la imaginació més recargolada. Sense cap mena de dubte, pels inuit el llenguatge és el més semblant a un instrument tallant i és l'únic que precisament s'afila fent-lo servir.²² Un clar exemple d'això el trobem en una notícia apareguda al diari *La Vanguardia* el 1920:

“Duel entre esquimals. Els duels entre esquimals són divertidíssims. Mai acaben malament, ja que l'única arma que utilitzen és la llengua. Quan dos individus tenen

21. Actualment continua sense haver-hi un treball exhaustiu sobre el dret tradicional inuit.

22. Una curiositat és que el cantant de rap Eminem explica en la seva pel·lícula biogràfica 8 milles (2002) que l'origen de les “batalles de rap o de galls” es troba en els duels cantats dels inuit.

un disgust i es desafien, els amics formen una rotllana, i els adversaris queden al centre. Aleshores, el més vell dels que presenciïn el duel tira a la sort per decidir quin dels dos combatents ha de ser el primer a començar el duel tot parlant. Després que s'hagin insultat i dit "tros de gel, cua de guineu, nas de quilla, ren boig" i altres agudes d'aquest estil, que són acollides per tots els habitants del poble amb una enorme riallada, la disputa segueix, cantant, ballant i colpejant tambors.

Quan descansen, tornen a dir-se l'un a l'altre tot el que els ve al cap, ja sigui perquè ho saben o ho pensen, i fins i tot arrenquen tires de la pell dels avantpassats.

El concurs, infatigable, assisteix amb alegria el duel original, i fins i tot hi participa indirectament, subministrant projectils verbals al contrincant de la seva simpatia; per últim, és proclamat vencedor el que més ha fet riure amb les paraules dirigides al seu adversari."

De vegades la humiliació havia estat tan important que el perdedor podia arribar a abandonar el poblat. L'assassinat era l'únic delictes que no podia ser expiat a través d'aquest mètode.

Aquests duels cantats posaven de manifest la capacitat inventiva d'un poble que, mitjançant la improvisació de cançons, era capaç de solucionar un conflicte d'una manera cruel però pacífica. La creativitat de les seves cançons denota no tan sols una capacitat intel·ligent per transmetre una realitat adjacent a la seva cultura, sinó que a més és capaç de comunicar els sentiments que n'emanen. En aquest sentit, els inuit són uns autèntics mestres, ja que mitjançant les seves creacions poètiques penetren en les entranyes més ocultes de la naturalesa humana. Veiem un exemple (Rouland, 1979, p. 146):

Nutargak canta un duel satíric contra Maratse

Vull cantar una cançó,
una cançó en nom teu, Maratse.
Contra qui cantaré jo?
[...] En contra teva.
A la temporada d'estiu,
[...] quan la teva dona et va deixar,
i quan l'amant teva et va deixar també
he sentit a gent dir:
aquest Maratse,
[...] Què té al cap?
Va prendre una altra dona
i va tenir una tercera dona!
Les va deixar a totes morir de fam,
fins i tot en els dies càlids d'estiu.
Mai has sentit parlar d'un home
qui tingués tres dones,
però que les va deixar morir
fins i tot en els dies càlids d'estiu.
[...]

Resposta de Maratse

Permetin-me compondre un poema,
que recordi
que el meu adversari en un duel cantat
ha tingut diverses esposes.

Figura 7. Duel cantat a Groenlàndia (primera meitat del segle XVIII).

Dibuix realitzat per Hans Egede i publicat en el seu llibre *Det gamle Grønlands nye perustration, eller Naturel-historie* (p. 92). Imprès per Johann Christoph Groth, a Copenhaguen (1741).

Me'n recordo
com el meu adversari
ha pres les seves dones
[...] Era com un orfe, sense un pare i
les seves nombroses esposes,
eren per a ell,
com unes mares i unes àvies!
[...]

Així doncs, el duel cantat restaurava l'equilibri social del poble i alleujava, de forma pacífica, les tensions que sorgien de la rutina diària en una comunitat molt unida. El poble inuit veia la vida com un tot complet, i per tant era particularment important preservar l'harmonia i les relacions dins d'un grup. Aquesta és la raó per la qual els duels cantats se centaven en molt més que la solució d'una discussió amb una de les parts guanyadora i l'altra perdedora. Mitjançant l'ús de la comèdia, el cant i el ball, la gent era capaç de reflectir una situació, fer front als seus problemes d'una manera no conflictiva, i permetent que cada un tingués l'oportunitat de "salvar el seu honor" a través de l'humor. Per tant, hi havia quatre raons principals per les quals els duels cantats eren tan eficaços en la resolució de conflictes:

1. Els competidors se'ls impedia prendre accions impulsives que podrien pertorbar la pau de la comunitat per haver de pensar acuradament sobre la creació de les seves cançons.

2. Les disputes privades es posaven en públic (que també podia tenir un efecte preventiu sobre els conflictes que sorgissin).
3. L'acte es feia en públic, cosa que significa que era menys probable que tornessin a sorgir els mateixos problemes.
4. Permetia restablir l'equilibri social, mental i emocional.

És difícil saber quan els inuit van començar a realitzar els duels cantats per solucionar els seus conflictes interns. Algunes de les primeres referències descriptives i també il·lustrades (fig. 7) que tenim daten de la primera meitat del segle XVIII, quan el missioner danonoruec Hans Poulsen Egede (1686-1758) ens explica que pels inuit groenlandesos:

“compondre cobles satíriques sobre altres és un gran art, i l'home que pot superar al seu oponent amb aquestes és admirat i aplaudit pels altres. Si algú ha concebut una mica de gelosia i ressentiment per l'altre per alguna raó, el repta a un duel immediatament i el convoca a una trobada, on interpretarà en contra seu” (Egede, 1925, p. 379).

Per la seva part, l'artista i pintor groenlandès Jens Kreutzmann (1828-1899), ens dibuixa (fig. 8) i descriu un duel cantat (al voltant del 1860) entre Ajaguttak i el seu adversari on li recrimina els seus mals hàbits i li diu “pots estar segur, que jo Ajaguttak, no seré pas com tu” (Rink, 1877, p. 276). El 1905, William Thalbitzer (1873-1958), filòleg danès i professor d'esquimologia a la Universitat de Copenhaguen, ens deixa una de les poques fotografies que s'han aconseguit fer d'un duel cantat, a la costa est de Groenlàndia (fig. 9).

Un anys més tard Knud Rasmussen, el 1922, fent referència als paallirmiut, un subgrup dels inuit del Caribú (Canadà) ens relata que “existeixen també cançons

Fig. 8. Ajaguttak cantant una cançó satírica al seu oponent (de peu) a Groenlàndia. Dibuix realitzat per Jens Kreutzmann cap el 1860. Greenland National Museum and Archives.

Col·lecció privada Francesc Bailón (2012).

Fig. 9. Duel cantat entre Nujaqqik i Kuitse, el 26 de juny de 1905 a Qingaaq (fiord d'Ammassalik, costa est de Groenlàndia).

Fotografia de William Thalbitzer i fotografiada per l'autor al Museu d'Ammassalik (Kalaallit Nunaat).

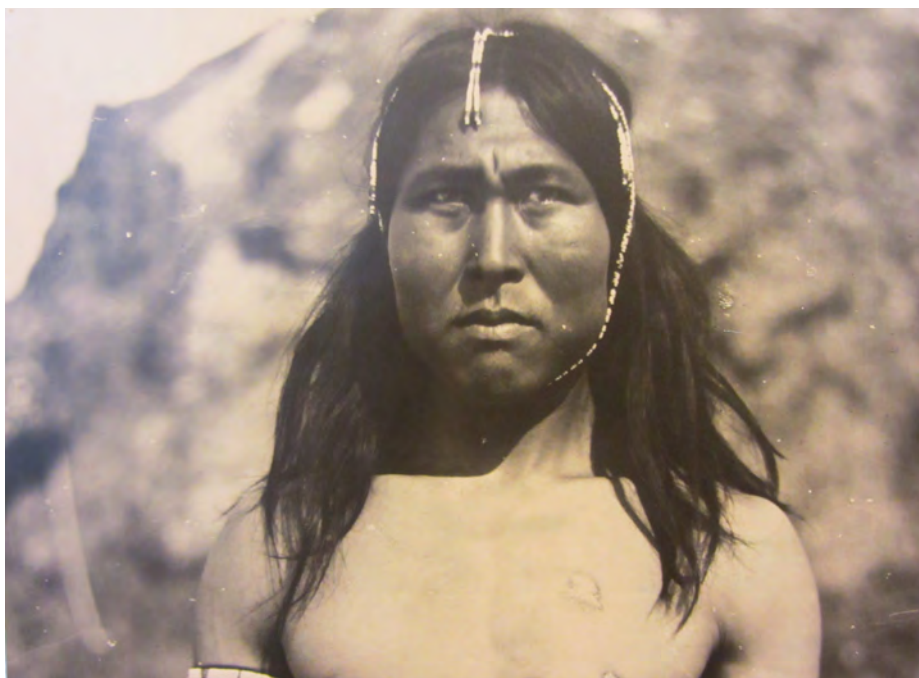
satíriques amb què es fustiguen els desordres i vicis dels habitants del poblat” (Rasmussen, 1930, I, p. 178).

Igualment, cal destacar els registres realitzats per l'etnòleg i explorador francès Paul-Émile Victor (1907-1995), que va aconseguir recollir, i en alguns casos inclús gravar, nombrosos duels cantats improvisats a la costa est de Groenlàndia durant la seva estada el 1935. Va arribar a recopilar 720 cançons de tots tipus, de les quals va enregistrar en discos 181.

No se sap amb exactitud quan es van deixar de realitzar els duels cantats. Les polítiques dutes a terme pels països als quals pertanyen els inuit durant els anys 50 i 60, van introduir el sistema judicial occidental en detriment dels mètodes jurídics tradicionals. Els governs no acceptaven que un culpable d'un delictes pogués sortir indemne i vencedor en un duel cantat. Es creu que un dels darrers llocs on es va produir aquesta pràctica va ser entre els ammassalimiut de la costa est de Groenlàndia. El motiu bàsicament és perquè aquest grup inuit va ser el darrer en contactar amb l'home blanc quan, a l'agost del 1884, l'explorador danès Gustav Frederik Holm (1849-1940) va dirigir una petita expedició de 19 homes a la zona d'Ammassalik. Posteriorment, i durant molt de temps, els iit, com també es coneix a aquest grup, van tenir poc contacte amb els occidentals en comparació amb d'altres comunitats inuit de l'Àrtic.

És probable que a partir del 1953, quan va entrar en vigor la nova Constitució danesa i Groenlàndia va passar a ser una província del Regne de Dinamarca, es comencessin a prohibir aquests actes jurídics.

Segons els iit, un dels darrers duels cantats oficials que encara es recorden es va realitzar el 1920 entre Paulus i Saamu, i que més tard, acabarien representant a la

Font: www.arktiskebilleder.dk

Fig. 10. El caçador i *angakkoq* Kuitse
(William Thalbitzer, Tasiilaq, 1906) avi d'Anda Kuitse.
Fotografia feta al Museu d'Ammassalik (Kalaallit Nunaat). Col·lecció privada
Francesc Bailón (2012). Foto Id: 07710. Arxius Nacionals: Arktisk Institut, Copenhaguen.

Fig. 11. Anda Kuitse.

Fotografia realitzada a Kulusuk(costa est de Kalaallit Nunaat) l'11 de maig de 2015.

Col·lecció privada Francesc Bailón.

pel·lícula Palos brudeførd de Knud Rasmussen i Friedrich Dalsheim (1934). També tenim el registres del 1935 de Paul-Émile VÍctor i després poca cosa més, potser el silenci, que és el ressò que queda quan finalitza un *tordlut*.

Actualment, Anda Kuitse (1951-), fill de Wiiliimmi (Wilhelm) Kuitse, un dels artistes inuit més coneguts i respectats de la dansa del tambor i net de Kuitse, caçador i xaman de Kulusuk (fig. 10), és una de les darreres persones en vida que ha memoritzat alguns d'aquests duels cantats i que encara els representa en públic. Els va gravar en casset del seu pare, per no oblidar-los mai (fig. 11). El 1974, l'Anda va fer el seu darrer duel cantat (el 1972 va fer el seu primer *ivinneq*) amb el caçador inuit Tobias, a la població de Kulusuk. Va ser concebut com un joc, sí, però es va realitzar "clandestinament" per por al que poguessin dir les autoritats daneses.

Conclusions

Per a molts grups indígenes, sobre tot nòmades, davant dels conflictes és més important la restauració de la qualitat de les relacions que el mateix resultat real. Mentre que la solució alternativa de conflictes ha guanyat popularitat en les últimes dècades, els enfocaments jurídics occidentals tenen la confrontació arrelada en els seus sistemes i els resultats sovint se centren en la victòria d'una de les parts i la pèrdua d'un altre. Si bé això pot ser una forma adequada de fer front als delictes greus, quan es tracta de la restauració d'una comunitat harmoniosa, ens trobem que encara hi ha un llarg camí per recórrer.

Avui dia, a causa dels sentiments d'amargor i la falta de cooperació que poden ser destructius per a la supervivència, no hem tingut la motivació per fer front a la reparació de les relacions humanes durant un conflicte. No obstant això, els duels cantats dels inuit ens poden ensenyar a: exposar una situació en un entorn de no confrontació; a buscar la restauració de les relacions socials com el focus central; i a reconèixer públicament sentiments de resolució i bona voluntat.

Els duels cantats dels inuit, naixien amb la creació poètica i morien amb el seu silenci, i l'harmonia quedava així restablerta i solucionat el conflicte.

Potser no seria mala idea aprendre d'aquest exemple.

Bibliografia

- AMAUJQ KUSUGAK, J. (2007). *www.windows2universe.org/earth/polar/inuit_climate.html&lang=sp&edu=mid* (consultat 21/11/2016).
- BAILÓN TRUEBA, Francesc (2013). "Del iglú a las casas prefabricadas inuit". *Anales del Museo Nacional de Antropología* [Madrid], núm. XV, p. 31-68.
- (2015). *Los inuit. Cazadores del Gran Norte*. Barcelona: Nova Casa editorial.
- (2016). *Els poetes de l'Àrtic. Històries de Groenlàndia*. Barcelona: Nova Casa editorial.
- EGEDE, Hans Poulsen (1925). "Relationer fra Grønland 1721–36 og Det gamle Grønlands ny Perustration 1741" dins: L. BOBÉ (red.). København: Meddelelser om Grønland, 54.
- BOWRA, Cecil Maurice (1984). *Poesía y canto primitivo*. Barcelona: Editorial Antoni Bosch.
- CONTRERAS, Jesús; Mabel GRACIA (2005). *Alimentación y Cultura. Perspectivas antropológicas*. Barcelona: Editorial Ariel.
- DAMAS, David (1984). *Handbook of North American Indians. Arctic*. Washington DC: Smithsonian Institution (William C. STURTEVANT, General Editor), vol. 5.

- FREUCHEN, Peter (1956). *El viking errante. Mi vida y mis aventuras*. Barcelona: Aymá (Los caminos de la vida. Hombres, Tiempos y Países).
- KUHNLEIN, H. V.; O. RECEVEUR; R. SOUEIDA; G. M. EGELAND (2004). "Arctic Indigenous Peoples Experience the Nutrition Transition with Changing Dietary Patterns and Obesity". *Journal of Nutrition*, núm. 134, p. 1447-1453.
- LA VANGUARDIA (1920, 4 desembre). "Duelo entre esquimales", p. 14 (secció "De todo un poco").
- LOWENSTEIN, Tom (1973). *Eskimo Poems from Canada and Greenland. From material originally collected by Knud Rasmussen*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.
- RASMUSSEN, Knud (1930). *De la Groenlandia al Pacífico. La bahía de Hudson* (I). Barcelona: Ediciones y Publicaciones Iberia.
- (1930). *De la Groenlandia al Pacífico: a través del Paso del Noroeste* (II). Barcelona: Ediciones y Publicaciones Iberia.
- RINK, Hinrich (1877). *Danish Greenland, its People and its Products*. London: Henry S. King & Co. (Robert BROWN ed.).
- ROULAND, Norbert (1979). *Les modes juridiques de solution des conflits chez les inuit – Études/Inuit/Studies*. Québec: Pavillon De-Koninck Université Laval, Association Inuksiitiit Katimajit, Inc., vol. 3.
- UBELAKER, D. H. (1992). "North American Indian population size: changing perspectives", dins: J. W. VERANO; D. H. UBELAKER [ed.]. *Disease and Demography in the Americas*. Washington, D. C.: Smithsonian Institution Press, p. 169-176.
- VICTOR, Paul-Émile (1991). *Chants d'Ammassalik – Meddelelser om Grønland*. København: *Man & Society*, vol. 16.
- WATT-CLOUTIER, Sheila (2007). *Global warming and human rights gets hearing on the world stage*. <http://www.ciel.org/news/global-warming-and-human-rights-gets-hearing-on-the-world-stage-2/> (consultat 21/11/2016).
- (2002). "Wake-up call". <http://www.ourplanet.com/imgversn/124/spanish/watt.html>. (consultat 21/11/2016).